

12. Chierchia G. Questions with quantifiers. *Natural Language Semantics*. 1992. Vol. 1. № 2. P. 181–234.
13. Drave N. Vaguely speaking: A corpus approach to vague language. *New Frontiers of Corpus Research*. Amsterdam: Rodopi, 2002. P. 25–40.
14. Langacker R. *Cognitive Grammar. A Basic Introduction*. Oxford University Press, 2008. 562 p.
15. Lock G. *Functional English Grammar*. Cambridge: Cambridge University, 1996. 296 p.
16. Moxey M.L., Sanford A. J. *Communicating Quantities: A Psychological Perspective*. Hove: Lawrence Erlbaum Associates, 1993. 564 p.
17. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London: Longman, 1985. 1777 p.
18. Radden G., Dirven R. *Cognitive English Grammar*. John Benjamins Publishing Company, 2007. 374 p.

УДК 811. 111

Шиманська Л. М.

Здобувач освітнього ступеня «магістр»

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

**СТРУКТУРА І ЗМІСТ КОНЦЕПТУ ISLAND У БРИТАНСЬКІЙ
ЛІНГВОКУЛЬТУРІ**

Стаття аналізує концепт ISLAND як складову культури. Досліджено вплив острівного розташування Великої Британії на формування і розвиток острівного менталітету. Розвідка доводить, що даний концепт має стійкий характер і ціннісний культурний зміст.

Ключові слова: література, лінгвокультура, концепт, ISLAND, острівний менталітет, цінність.

Постановка проблеми. Острів як об'єкт вивчення цікавить не лише географію, але й цілий перелік гуманітарних дисциплін. До проблеми острова зверталися як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники міфології, етимології,

літератури, фольклору, соціально-філософських утопічних теорій. Острів розглядається як важливий елемент міфологічних систем різних народів, як міфопоетична універсалія, як літературний образ, як міфологема, як особливе ідеалізоване уявлення в європейській свідомості. Yi-Fu Tuan підкреслює, що «острів надто сильно підкорив собі людину. Але саме уява західної людини найбільше зазнала його впливу» [6, с. 118].

Одним з головних факторів становлення культури країни є географічний фактор, який історично визначає і основний тип господарської діяльності, і менталітет певної лінгвокультурної спільноти, а також особливості взаємодії між представниками цієї лінгвокультурної спільноти і ставлення її до інших націй і народів. Для Великої Британії провідним фактором стало острівне розташування країни, яке визначило не лише соціально-економічні особливості, а й менталітет етносів, які населяють дану територію. Концепт ISLAND як складний ментальний конструкт є одним з головних концептів у свідомості британців і має особливий онтологічний і аксіологічний статус у британській культурі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне підґрунтя дослідження склали положення, розроблені у вітчизняних і зарубіжних працях з культурної антропології (Б. Головка, О. Петриківська, К. Чорна, С. Levi-Strauss), когнітивної лінгвістики (А. Белова, О. Бурдейна, О. Городецька, А. Зацний, О. Селіванова, F. Ungerer, A. Wiezbicka), лінгвокультурології (І. Богданова, А. Загнітко, Л. Іванова, Г. Поліна) і літературознавства (В. Лозенко, R. Gerber).

Сучасні міждисциплінарні студії вирізняються глибоким інтересом науковців до подальшого комплексного вивчення концептів як лінгвокогнітивних, лінгвокультурних і художніх феноменів, представлених в англійській мовній картині світу, включених у концептосферу британської культури і відображених в англійській художній літературі. Актуальність і значущість здійснення лінгвокогнітивних, зокрема і лінгвокультурологічних досліджень, обумовлені здатністю національної мови фіксувати особливості культури та мислення того народу, який цією мовою розмовляє. Як підкреслюють сучасні українські науковиці, «у мовах зафіксовані як спільні

культурно-історичні риси, так і те, що їх відрізняє – фактори, які в процесі історичного розвитку неодноразово, на жаль, давали поштовх до серйозних суперечностей між відповідними етносами, особливо якщо несподівано мінявся контекст їх співіснування» [2, с. 168].

Метою статті є комплексний опис змісту і структури концепту ISLAND в англійській мовній картині світу.

Виклад основного матеріалу. У ХХ столітті у межах когнітивного напрямку в науці отримало розвиток вчення про концепти. На сьогодні немає єдиного розуміння, що таке концепт, але переконливим здається таке трактування, де концепт виступає як абстрактна одиниця, яка має вербальне втілення і вміщує в собі колективний культурний зміст. Концептом називають ментальну одиницю, елемент свідомості; концепти визначають як ментальні утворення, які представляють собою значущі усвідомлені типізовані фрагменти досвіду, збережені у пам'яті людини. За визначенням А. Wieizbicka, концепт є об'єкт із світу «Ідеальне», що має власне ім'я і відбиває певні культурно-обумовлені уявлення людини про світ «Дійсність» [7]. Як зазначає В. Лозенко, «когнітивісти характеризують концепт як явище духовної культури, яке за допомогою символів репрезентує культурну пам'ять, досвід, знання та ментальний світ людини» [1, с. 155].

Концепт ISLAND є важливою онтологічною і аксіологічною категорією британської національної культури, яку характеризують як «острівну» культуру. Географічне розташування країни визначило специфіку національного менталітету, світосприйняття і культури, що знаходить відбиток в англійській мовній картині світу і британській художній літературі.

Історики англійської літератури давно відзначали значення в ній теми моря і острова. І в сучасній західній критиці літературний потенціал острівного простору досліджується з різних позицій, острови притягують до себе все більше уваги. Американські науковці-дослідники біогеографії островів R. MacArthur і E. Wilson зазначають: «Безумовно, острів уже за своєю природою є цікавим для вивчення. Він простіше за материк чи океан, але в той же час він достатньо

усамітнений, що дає можливість дати йому власне ім'я, а також говорити про ідентичність його населення» [3, с. 3]. Привабливість острова як об'єкта дослідження також пояснюється і притаманним йому «багатством і різноманітністю, численністю форм і розмірів, ступенем ізоляції» [3, с. 3]. Іншими словами, острів є зручною моделлю для вивчення процесів, які у повному масштабі розгортаються на «великій землі», а умови острівної ізоляції створюють підґрунтя для виникнення унікальних рис кожного острова.

Літературознавці намагаються у своїх працях скласти нарис острівної традиції в європейських літературах, починаючи з античності, у світлі нового інтересу до острова. Автори есе «Islands, Literature, and Cultural Translatability» S. Stephanides, S. Bassnett відзначають те особливе місце, яке острів завжди посідав у світовій літературі: «Острови в літературі завжди посідали значуще місце і слугували джерелом чарівності в літературній уяві. Острів – це територія, відділена від великої суші водою, і це легко призводить до різного роду фантазій та міфологізацій» [5].

Особливу роль відіграють острови в британській літературі, утворюючи в ній особливий «острівний текст», якій відбиває острівне розташування країни і є невід'ємною складовою конструювання національної ідентичності. На формування останньої суттєво вплинув статус «володарки морів», набутий Британією в імперський період її історії і збережений в історичній пам'яті британців і сьогодні. Як слушно зауважує В. Лозенко, «в англійській літературі тема ізоляції – як фізичної, так і духовної, – є однією з найпоширеніших. Ця тема знайшла своє вираження в концепті острова, який по-різному представлений вперше в ірландському епосі, а потім у літературних текстах того чи іншого письменника наступних епох. Цей концепт репрезентується не тільки у мовній картині світу, але й в архітектурі та літературі» [1, с. 155].

Термін «концепт» є базовим терміном когнітивної лінгвістики і лінгвокультурології. Когнітивна лінгвістика розглядає мову як інструмент отримання, обробки і передавання інформації, а також вивчає специфіку взаємин мови і пізнавальних процесів людини. Лінгвокогнітивний підхід

розуміє концепт як певний ідеальний зміст, який відбиває (репрезентує) знання людини. Прибічники лінгвокогнітивного тлумачення акцентують увагу на зв'язку концептів з мисленнєвою діяльністю людини, вважаючи їх ідеальними абстрактними одиницями, якими людина оперує в процесі мислення.

В межах лінгвокультурологічного підходу концепт розглядається у щільному зв'язку з національною культурою. За цим підходом концепт визнається «концентратом» культури, її базовим поняттям, визначається як одиниця колективного знання, яка має мовне вираження і етнокультурну специфіку, трактується як згусток культури у свідомості людини. Варто зазначити, що лінгвокультурологічний і лінгвокогнітивний підходи до розуміння концепту не виключають один одного.

Розуміння концепту як лінгвокогнітивного і лінгвокультурного феномена припускає існування вербалізованих концептів, які розмежовують за принципом індивідуальної або групової приналежності. Так, окремо виділяють індивідуальні / індивідуально-культурні концепти. Такими можна вважати індивідуально-авторські художні концепти, які актуалізуються в тексті художнього твору як продукти індивідуальної словесної творчості, що належать конкретній культурі.

Стосовно структури концепту більшість науковців підкреслюють наявність складної структури, яка складається з кількох компонентів (елементів, ознак, шарів).

Ціннісний компонент дає можливість відрізнити концепт як лінгвокультурне явище від подібних когнітивних одиниць (фрейм, сценарій тощо). Коли мова йде про лінгвокультурний концепт, доречніше говорити про культурні цінності, або об'єктивно існуючі ціннісні настанови, які обумовлені культурним контекстом і містять в собі нормативність і певні життєві орієнтири суб'єкта. Ціннісні настанови, закладені в концепті, роблять його найважливішим фактором культури, кордони якої визначаються за результатами діяльності людини і завдяки її розуму, здатному до систематичної оцінки матеріальних і ідеальних об'єктів.

Цінність концепту можна розглядати як синхронічно, так і діахронічно. Якщо концепт характеризується рівноцінністю для певної культури протягом тривалого часу, то правомірно розглядати його як культурну константу. Термін «константа», що прийшов у гуманітарні науки з точних і природничих наук, в межах лінгвокультурологічного розуміння тлумачать як «певний постійний принцип культури».

Географічний фактор сприяв формуванню у британців так званого «острівного менталітету». Якщо під менталітетом у цілому розуміти виниклу під впливом географічного і соціального середовища систему соціально-психологічних особливостей певної спільноти, то острівний менталітет може розумітися як обумовлена острівним розташуванням система соціальних і психологічних особливостей певної етнічної або національної групи, яка усвідомлює себе ізольованою як фізично, так і психологічно. Інше розуміння острівного менталітету асоціює його з почуттям переваги однієї соціальної спільноти над іншими і усвідомленням власної винятковості [8].

На мовному рівні протиставлення своєї країни навколишньому світу виражається опозицією *island – continent*. Острів, як частина суші, оточена водою – це відокремлений від зовнішнього, іншого світу власний маленький світ, в якому все звично і знайомо. Цікаво, що саме слово *the Continent* (континент, материк) в англійських словниках має значення: «*the part of Europe, especially Western Europe, that is on one continuous area of land, as opposed to the UK or Ireland, which are islands*» [4, с. 319].

Ціннісний зміст концепту може бути вербалізований не лише окремим словом, але й біль розгорнутим мовленнєвим контекстом, до прикладу, в художньому мовленні. Англійська художня література нараховує велику кількість творів, в яких знаходить своє втілення концепт *ISLAND*. З найбільш ранніх можна згадати «Утопію» Т. Мора, «Бурю» В. Шекспіра; серед пізніших – «Остров'яни» К. Пріста, «Острів» В. Хіслопа та ін. Зміст концепту при цьому збагачується і виражається завдяки використанню метафор, епітетів та інших стилістичних прийомів, які викликають інтерес у філолога.

Висновки. Концепт ISLAND представляє собою ціннісну константу британської лінгвокультури, оскільки має відносно стійкий зміст з суттєвою ціннісною складовою. Острівне розташування Великої Британії історично було важливим геополітичним фактором, який впливав на становлення національного («острівного») менталітету, культури і мови. В англійській художній літературі концепт ISLAND вербалізований в багатьох творах. Даний концепт використовується як підґрунтя протиставлення Великої Британії і інших частин світу.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у більш детальному аналізі концепту ISLAND, який би дозволив дослідити особливості генетичного розвитку даного концепту в мові і літературі і специфіку його впливу на національний менталітет.

Список використаних джерел:

1. Лозенко В. В. Концепт острова в оповіданні «Затон» В. С. Моєма. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Вип. 7. Т. 1. С. 154-157.
2. Поліна Г., Євдокимова Л. Концепт UPBRINGING в світлі британської та американської лінгвокультур. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 77. Т. 3. С. 167-174 DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/77-3-22>
3. MacArthur R., Wilson E. *The Theory of Island Biogeography*. Princeton, 2001. 220 p.
4. *Macmillan English Dictionary for Advanced Learners* / ed. by M. Rundell. 2nd ed. International Student Edition. Oxford: Macmillan Publ., 2007. 1750 p
5. Stephanides S., Bassnett S. Islands, Literature, and Cultural Translatability. *Journal of Global Cultural Studies*. 2008. URL: <https://journals.openedition.org/transtexts/212?lang=en>
6. Tuan Y.-F. *Topophilia: A Study of Environmental Perception, Attitudes, and Values*. Columbia University Press, 1990. 260 p.
7. Wiezicka A. *Lexicography and conceptual analysis*. Ann Arbor: Karoma, 1985. 390 p.
8. Urban Dictionary. URL: <http://www.urbandictionary.com/define.php?term=island+mentality>